

Na Slovenskem nimajo ne Ministrstvo za kulturo (= politika), ne agitpropovci po medijih, ne vsi navidezni uspešneži (= Ego s pretiranimi idejami o lastnih sposobnostih) in tudi ne izolirani, okoreli objektivizem (= znanost), nihče nima metode, s katero bi spoznal, da v svojem lažnem individualizmu zametujejo sebe, poznavanje sebe, duše, ki jih edina lahko naredi enkratne.

Naša individualnost, vseeno ali gre za posameznika ali za narod, prebiva v poznavanju našega skritega jaza in še bolj skritih skupnih korenin, ki nas vežejo z vsem človeštvom. Samo iz poznavanja sebe se rodi samozavest, nikoli iz

ambicije, ki je le slabo preoblečen pohlep in sebičnost. Tudi lojalnost med državljani prihaja iz samospoznanja, ne iz obliža multikulturalnosti, ki samo prekriva zatajevano paranojo.

*"Moje pleme / ne sliši več / svobode.
/ Ne razpozna je, / ne vidi je, / ko se
ga dotakne. / Moje pleme / misli, /
da je počasno / ubijanje / njihovih
teles / in duš / naravno. / Samo včasih,
/ ko za hip vdre / vanj / nekaj
ozonu, / otroštvu / podobnega, / si
obriše potno / čelo, / strese / to moro,
/ te verige / s sebe, / obrne se in /
zaspi." (T. Šalamun)*

Res, iz vseh vodnjakov izvira enak spomin.

Umetniku je treba odvzeti vse privilegije in ga sleči ...

Matjaž Pikalo

Ali si umetnik zasluži človeka dostojno življenje? Če si ga ne bi, bi bil enak ničli, njegovo stanje bi se tako rekoč zanuliralo – v finančnem in etičnem smislu. Paradoks je v tem, da bi se večina javnosti s tem tudi strinjala, saj še danes goji stereotipno predstavo o umetniku, ki se vleče še iz romantičnih časov prek moderne do danes. Po tej predstavi je umetnik oziroma skoraj mora biti tisti, ki je na socialnem dnu,

brez materialnega imetja, obubožan, intimno kar se da nesrečen, v družbi nerazumljen in zasmehovan, poklicno pa je celo tako daleč, da je svojo dušo prodal hudiču. Žalostno in popolnoma laično je, da se je podoba take kreature oziroma karikature umetnika ohranila vse do danes. Nekateri celo mislijo, da umetnik že samo zato, ker je umetnik, dobiva od države celo plačo, kot je bilo včasih baje v Rusiji. Drugi spet enačijo delo umetnika s samostojnim podjetnikom ali obrtnikom, kar velja celo za inštitucije, ki naj bi skrbele za umetnikov formalni status, ali pa za organe, ki naj bi skrbeli za njegovo in vsesplošno varnost.

Iz te analize je jasno, da je poznavanje umetnikovega mesta in dela v današnji družbi katastrofalno in v tej

fazi že kar farsično. Celo več, z vzpostavitev novega kapitalističnega modela družbe je položaj umetnika v njej zmeraj težji. Če je bil v prejšnjem sistemu umetnik deležen vsaj nekaj dostojnih socialnih obravnav, ga zdaj vzporedno z vzpostavitev novega reda krepka roka krutega kapitalizma v podobi svobodnega trga vse bolj stiska za vrat. Problem pa je v tem, da je ta t. i. svobodni trg pri nas zelo majhen in da logika tržnega principa tukaj zelo težko vzdrži. Po tej logiki bi se moral umetnik preživljati s svojimi izdelki sam, če ne, enostavno ni dovolj dober, saj ga je trg nekako avtomatično selekcioniral in izpljunil kot gnilo hruško.

Vendar stvari v resnici niso tako preproste. Dvomim, da koga sploh zanima, kako stvar z umetnikom stoji, saj se maksimalno zanimanje za njegov položaj in delo konča na točki, ko ga je treba udariti po žepu in mu od zasluženega pobrati davke. In to je kruta resnica – da bi bilo denarja več, mora tudi umetnik več in bolje delati, da pa bi ga dobili v šah, mu je treba odvzeti vse privilegije in ga sleči, saj se bo šele potem pokazalo, kaj zmore – če bo preživel, v redu, korist, četudi minimalno, bomo imeli od njega vsi, če bo propadel, tudi O.K., nič hudega, se bo že znašel, češ "umetnik mora itak trpet, če hočemo kaj od njega imet".

Redko kdo pa razmišlja, da umetnik mogoče poleg mizernega denarja "dela" skozi umetnost predvsem kulturo in skuša s svojim delovanjem biti del omikanega in civiliziranega sveta, h kateremu skuša priključiti tudi voz, na katerem se je rodil. To pa je tisto

poslanstvo, ki je na tem starem delu atlasa tradicija že od antičnih časov, česar se ne da zmeriti v nobenem denarju in v nobenih vatlih. In pri tem naprezanju, mislim, je skupnost dolžna sodelovati ne samo zaradi njega, temveč tudi zaradi sebe, predvsem pa zaradi kulturne, civilizirane in demokratične, in ne podivjane podobe oziroma stopnje taiste družbe.

Kot rečeno, ta cinizem izvira iz neke stereotipne predstave o tem, kakšen umetnik je. To pa je hudo zamegljena predstava, prav stupidna, za kar smo v veliki meri krivi tudi sami, vendar je treba ločiti med zasebno in javno podobo, sploh pa je treba presojudati, če že, predvsem iz umetnikovega dela oziroma kulture, ki jo ustvarja. Spomnim se, da imajo ljudje že od nekdaj averzijo do kulture, ne glede na režim, v katerem so se nahajali. Povedano naravnost – za kulturo najraje ne bi dali niti dinarja, niti tolarja. Sprašujem se, zakaj. Ljudem se to očitno zdi stran metanje denarja, ker je kultura pri nas slaba in brez veze. Če prav pomislim, imajo do neke mere celo prav. Na določenih področjih kultura stagnira oziroma je celo pod nivojem in navaden človek takšne kulture ne bo šel gledat, kar je povsem razumljivo, kaj šele, da bo zanjo dajal denar. Tak človek se hoče zabavati in za svoj denar nekaj dobiti, vse, samo občutka, da je denar vrgel stran, ne.

Domišljam si, da bi se ta odnos popravil, če bi bila tudi kultura boljša, vendar mi je jasno, da je stanje tako, kot je, tudi zato, ker mnogim ustreza oziroma to izkoriščajo, po drugi strani pa mi je tudi jasno, da pri nas ne gre

pričakovati, da se bo vsak dan rodil velik koreograf ali režiser, ki mu bodo ljudje jedli iz roke. Sploh pa je problem v tem, da takšen potencial, ne samo pri nas, tudi pri drugih, kroži po svetu in si išče priložnosti drugje. Zato mislim, da je treba najti neko ravnotežje med tradicionalno in avantgardno kulturo, ki ljudi ne bo poneumljala ali jim dajala občutka, da so bili opeharjeni, ampak da pride med porabniki in ustvarjalci, če se tako izrazim, do konstruktivnega dialoga, ne pa apriori do odklonilnega stališča, kot se prerado dogaja. Kako to narediti, pa seveda ni stvar zgolj ustvarjalcev samih, temveč tudi kulturne politike. Toda dokler se bomo umetniki pogovarjali na primer o tem, komu postaviti spomenik, namesto da bi denar, namenjen za to, porabili za kaj koristnejšega, tega filma še ne bomo tako kmalu videli.

Ne samo, da živimo v državi finančnega, kar seveda najneposredneje občutimo, in ta zanka se zmeraj bolj zateguje, ampak tudi fizičnega nasilja do kulturnikov. Ta se včasih, žal, celo dogaja med nami samimi, od ljudi sem slišal celo, da take neenotnosti, kot je med umetniki, še niso videli. Pri tem je najbolj zgrešeno to, da se v bistvu prepirajo za oslovo senco, saj v resnici ne gre za nikakršne posebne privilegije, ampak je vse bolj ali manj ena sama mizerija. To nasilje se v zadnjem času seveda kaže tudi v vtikanju tako države kakor državljanov v kulturo samo oziroma v kulturne stvaritve, do česar, takšno je prepričanje, ima z vzpostavitev demokratičnega sistema vsak neodtujljivo pravico. Seveda, to po ustavi drži, vendar je treba ta

problem vendarle nekako artikulirati in poiskati njegovo rešitev. Tako so kulturniki na udaru finančno in moralno, skratka, biti kulturnik danes je po tej logiki in stanju, kakršno je, samomorilsko početje. Vendar pa, naj poudarim še enkrat, ne gre za to, da bi bil namen tega početja neko mazonistično vztrajanje, ampak, kot vemo, preprosto za to, da kot umetnik s svojim početjem skušam svetu, kakršen je danes, na začetku 21. stoletja, zgolj pritakniti kak kamenček iz svoje zgodbe in tako sodelovati pri sestavljanju mozaika, na katerem bo tudi odtis nekega naroda, ki izginja v času in prostoru. In prav absurdno se mi zdi, da bi moral na koncu za to plemenito (če ni vse zgolj iluzija) udejstvovanje še plačati v denarju, saj je cena za tako početje, kot vemo, že itak dovolj visoka.

